

E l s e S e i l e r

Ankara, 17.şubat.1943

TDVISAM
Kütüphanesi Arşivi
No 059-114/1

Bay
Orhan Ş a i k Konservatuar
Müdürü.
A n k a r a

Sayın Bayım .

"satılmış nişanlı" operasının cumaertesi temsili için kendi duhuliyeye kartınızı bana vermekle büyük bir lütüfkârlıkta bulundunuz.Bu suretle bana bu temsili temaşe etmek fırsatını verdiğinizden dolayı size bilhassa arzı teşekkür ederim.Türk sanatkârları tarafından temsil edilen bu operayı görmegi ne derece arzu ettiğimi tahmin edebilirsiniz.Vatandaşlarınızın musiki istidadına dair yüksek bir fikir edinmiştim fakat temsildeki kudret ve canlılık beni hayran kılmıştır.Sanatkârların büyük bir kısmının daha tahsilini bitirmeyen talebeler olduğu göz önüne getirilirse başarının ne kadar büyük olduğu kendiliğinden tezahür eder.Bu aynı zamanda türk gençliğinin musikideki talim ve terbiyesile meşgul olan sizin ve arkadaşlarınızında büyük bir muvaffakiyettir.

Bir daha arzı teşekkür eder ,en iyi dileklerde bulunur ve mesainizde naili emel ve muvaffak olmanızı candan dilerim. derin saygılarımı sunarım.

Almanya Büyükelçiliğinde matbuat
ataşesi-Refikası

Satılmış Nişanlı
20-II-1943

Else Seiler

Istanbulda ilk temsil

Türklerde mehtap âlemi, frenklerde tiyatro - İki elçi ve sefarethane temsilleri - Bonac ve Ferriolun tiyatro severlikleri - Orta oyununa mevzu veren bir komedi - Patrona Halil tagallübü tiyatro ile de aramızı çok açmıştır

Yazan: SELÂMI İZZET SEDES

Eski İstanbulda kır sefası

Bir oda tasavvur ediniz ki, duvarları sedef kaplamalıdır ve sedeflerin aralarına zümrütler kakılmıştır. Bir bahçe tasavvur ediniz ki, ağaçlıklar, korular, havuzlar ve fiskiyelerle süs-lüdür. İşte padişah 3 üncü Ahmed bu odada oturuyor, bu korularda, bu fiskiyeli havuz başlarında safa sürüyordu. (1) Geceleri de hünkâr sofasında, balkonda bol yastıklı se-dire uzanır, sadrâzamı, şairleri, dal-kavuklarıyla demlenirdi. «Hünkâr sofasında meşhur ve muktedir mu-sikişinaslar müstesna fasıllarla icrayı âheşk ederken güzel sesli, güzel yüzlü, güzel vücutlu genç kızlar, musiki nağmelerile padişahın canma-can katarlardı. Bin bir diyardan ge-tirilmiş dünyanın en güzel kızları, yarı çıplak, padişahın oturduğu sa-kafın önünde asılı billûr topu tut-mak için sıçrasıp oynasınlar, bağrı-sıp gülgüşürler, birbirleriyle müsaba-ka ederlerdi. (2)»

Saray erkânı böyle ömür sürerler-ken elçiler de hemen bütün seneyi «şenlikler, balolar, akşam ziyafet-leri, köy teferrüçleri ve komedilerle geçiriyorlardı. (3)»

Lâle devrinde Avrupaya gitmiş olan bizim adamlarımız oradan tiy-atroyu getiremediler ama, Avrupadan bize gelenler İstanbula tiyatro-yu gösterdiler.

İstanbula tiyatroyu gösterdiler derken bütün İstanbulu kasetmi-

miş olan mösyö Ferriol da madam Ferriolun konağında oturuyordu. (5)»

Böyle bir muhit adamının elçilik yaptığı yerlerde komedi oynatmış olması peş tabiidir.

Diğer elçi Bonac'a gelince: İstan-buldaki Fransız sefarethesinde komedi oynandığını sefaretnamesin-de kaydeden yegâne diplomattır. Siyasî bir eserde tiyatrodan bahset-mek fırsatını bulan bir diplomatın da tiyatroya meraklı olduğu aşikârdır. Bu elçilerin, hele Bonac gibi Damad İbrahimle çok sıkı temasta bulunan bir elçinin sefarethesindeki salon temsillerine Çerkes Osman paşa, Kaymak Mustafa paşa, Mehmed paşa gibi şahsiyetleri davet etme-miş olmasına imkân verilemez. Lâle devri gibi siyasetle eğlenenin atbaşı beraber yürüdüğü bir devirde, Os-manlı ricalinin garplılara, garplıların Osmanlı ricaline verdikleri ziyafet-lerde yaptıkları fikir mübadelesinin sade ve sade siyasî mevzular oldu-ğuna hükmedilebilir mi?

Biz bunun aksini iddia edeceğiz ve ilk orta oyunu mevzuunun tohu-munu Lâle devrinde Fransız sefaret-hanesinde oynanan komedi göster-miştir diyeceğiz.

Yirmi sekiz Çelebi Mehmed ile Said efendinin Pariste bulunduğu devirlerde en fazla rağbet gören ko-medilerden biri de Thomas Cor-

lamamasını halkın körükörüne tiy-atro dümanlığına hamledebiliriz. Tanzimatta Mecid padişahın tiyat-roya gitmesini hoş görmiyen halkın, temaşaya karşı nefret duyduğu, Bonac'ın sefarethesindeki komedi temsillerini «mahdud bir zümreye» göstermesile de anlaşılıyor. Lâle devrinden bir asır sonra tiyatroya yan bakan cemaate bir asır evvel tiyatroyu benimsemeğe elbette ki imkân yoktu. Patrona tagallübünün de güzel sanatların bu koluyla ara-mızı bir asır açmış olması variddir. Nasıl 1719 da İstanbula gelen matbaadan ancak 1784 de istifade edilebildiyse, Lâle devrinde mevzuu geçen orta oyununun da kendini an-cak bir asır sonra gösterebilmiş ol-masını tabii addetmeliyiz. Kabilî tatbik görülen matbaa hakkiyle işle-mek için yarım asırdan fazla beklemişken, kabilî tatbik görülmemiş olan tiyatronun kendini meydana koyması için bir asır beklemesi za-ruridi. (7).

Selâmi İzzet Sedes

[1] Lady Montagu'nun Şark mek-tuplarından

[2] Refik Ahmet. İstanbul nasıl eğ-leniyordu. Sah.: 118

[3] Ahmet Refik. Lâle devri 5 nci tabii. Sah.: 75

[4] Robert de Flers. Les lettres d'amour.

[5] Henry Bidou. Le quatre visage du 18 me. Siècle.

ken elçiler de hemen bütün seneyi «şenlikler, balolar, akşam ziyafetleri, köy teferrüçleri ve komedilerle geçiriyorlardı. (3)»

Lâle devrinde Avrupaya gitmiş olan bizim adamlarımız oradan tiyatroyu getiremediler ama, Avrupa'dan bize gelenler İstanbula tiyatroyu gösterdiler.

İstanbul'a tiyatroyu gösterdiler derken bütün İstanbulu kasetmiyoruz, fakat o devirlerde siyasî ve içtimâî büyük rol oynamış olan Ferriol ve Bonac gibi elçilerin komedi temsil'lerine saray mensuplarını, sadrâzamı davet etmemiş olmalarına inanılmaz.

O devirde İstanbul'daki Fransız elçisi Ferriol kontu kimdi? Şuhluğu, güzelliği, salonu ile meşhur madam Ferriolun kayınbiraderi ve Paris tiyatrolarının tanınmış bir siması.

Ferriola küçük bir halayık hediye ettiler. Minimini Ayşe İstanbul'daki Fransız sefaretinde büyüdü, gelişti, serpilip güzelleşti ve nihayet Paris salonlarına yıldızı oldu. Matmazel Aise'nin zekâsı, görgüsü, tahsili ve bilhassa Türk kızı olması Parislileri çileden çıkarmağa kâfi geldi. Salon temsil'leri rollerindeki muvaffakiyet şöhretini bir kat daha arttırdı (4)

Bu satırlardan Ferriolun tiyatro ile yakından alakadar olduğu anlaşılıyor. Kardeşinin çocukları da tiyatroya düşkünlüydü. «Madam Ferriolun iki oğlu vardı. Biri Voltaire'in dostu Argental kontu, öteki de tiyatroların amatör aktörü Pont - de Veyle kontu. İstanbulda elçilik et-

sade ve sade siyasî mevzuat olduğuna hükmedilebilir mi?

Biz bunun aksini iddia edeceğiz ve ilk or.a oyunu mevzuunun tohumunu Lâle devrinde Fransız sefarethanesinde oynanan komedi göstermiştir diyeceğiz.

Yirmi sekiz Çelebi Mehmed ile Said efendinin Pariste bulunduğu devirlerde en fazla rağbet gören komedilerden biri de Thomas Corneille'in 1673 de yazdığı «Şair komedyacı» eseridir.

Halkı senelerce gülmekten kırıp geçirir. bu komedi beş perdedir. «Fakat zamanla birinci perdenin son dört perde ile alakası olmadığı farkedildi, eser kısaltılıp dört perdeye indirildi «Gülünç kız kardeş» adıyla oynanmakta devam etti. Bilhassa salonlarda ve sefarethanelerde temsil edildi(6)»

Bu komedinin mevzuu çok şayanı dikkattir. Kısaca anlatalım:

İki genç var: Anjelic ile Hanrik. Birbirlerini seviyorlar ve evlenmeğe karar veriyorlar. Tam evlenecekleri sırada Hindistandan Anjelinin ağabeyi geliyor. Yalnız gelse iyi, fakat beraberinde bir de arkadaş getiriyor ve kız kardeşini bu arkadaşına vermek istiyor. Eyvahl... Ne yapıp yapıp bu projeyi altüst etmek lâzım. Çaresi?... Anjelic kardeşini bu tasavvurdan vazgeçiremeyeceğini anlayınca namzedini kendinden soğutmaktan başka çare bulamıyor. Bu çare de şudur: Namzede gülünç bir Anjelic takdim etmek. Hanrikin uşağı kadın kıyafetine giriyor ve Anjelic diye namzedin karşısına çıkarıyor.

Lâle devrinde Fransız sefarethanesinde bu komedinin oynanmış olması çok kuvvetle muhtemeldir. Mevzu tam bizim orta oyunu mevzuudur. Anjelic kıyafetine giren Hanrikin uşağı, gelin kıyafetine sokulup gerdeğe konan Kavuklunun tâ kendisi değil midir?

O tarihlerde orta oyununun baş-

Selâmi İzzet Sedes

[1] Lady Montagu'nun Şark mektuplarından

[2] Refik Ahmet. İstanbul nasıl eğleniyordu. Sah.: 118

[3] Ahmet Refik. Lâle devri 5 nci tabı. Sah.: 75

[4] Robert de Flers. Les lettres d'amour.

[5] Henry Bidou. Le quatre visage du 18 me. Siècle.

[6] Henry Bidou. Promenades dans les Théatres au 18 me. Siècle.

[7] Adnan Giz'den aldığım bir mektubun bazı parçalarını yazıyorum. Bu parçalardan da anlaşılacağı gibi bizde henüz tiyatro mevzuu lâıyık ile incelenmiş değildir. Bu tiyatro konuşmalarımızda hiç bir iddia gütülmüyor. Maksadımız gençleri tiyatro ve tiyatro edebiyatı ile uğraşmaya teşvik ve meydana konmamış olan vesikalarm meydana çıkmasına fırsat vermektir. Bunda muvaffak olursam ne mutlu bana.

Adnan Giz diyor ki: «Yirmi sekiz Çelebi Mehmet ve oğlu Sait efendi gibi Resmî efendi, Azmi efendi, Morali Esseyit Ali efendi ve diğer osmanlı elçileri de Avrupa tiyatrolarını görmüş ve sefaretnamelerine kaydetmişlerdir. Bunların hatıralarında tiyatro aieyhinde tek kelime yoktur. Yalnız bir tanesi 1188 de Rusyaya giden Mehmet Emin Nahifi efendi Katerinanın tiyatrosunu terzil ediyor.

Yirmi Sekiz Çelebi Mehmede gelince. Sefaretnamesindeki opera faslında şöyle der: «Vasinin sarayına muttasıl bir yere vardık. O mahli mahsus «opera» için yapılmış âla meratibünas herkese mahsus oturacak yeri var. Bizi Kral oturduğu yere götürdüler. Vasi dahi gelüp yerine oturdu. Ve rical ve nisa ile malâmal dolmuştu. Ve yüzden mütecaviz saz hazırdu... Tamam yerleştikten sonra nagâh ol perde ref'olup verasında bir sarayı azim zuhur eyledi. Sahni sarayda hâzenderler libası mahsusları ile ve yirmi kadar peripeyker murassa libas ve fistanları ile meclise tekrar şa'şaa endaz olup sazları dahi yekpare suruda agaz oldular. Bir müddet raksolunup badehu operaya başladılar. Bunun maddesi bir hikâyei mücessem göstermek. Her hikâyei bir kitap edip basmışlar.»

Türk Argüs

Galata, Sigorta Hanı — Telefon : 41634

Ulus (Ankara)

Gazete :

30
MAYIS 1943

Devlet Konservatuvarı Temsilleri başlıyor

Devlet Konservatuvarından:

Devlet Konservatuvarı, şimdiye kadar hazırladığı eserleri, yeni iki tiyatro eseriyle birlikte tekrarlıyacaktır. 2 Mayıs 1943 ten 18 Haziran 1943 tarihine kadar sürecek olan bu temsil bayramına ait biletler öğleye kadar Bankalar caddesindeki, öğleden sonra da Yenisehir'deki Millî Piyango giselerinde, pazar günleri de Halkevinde satılacaktır.

FİYATLAR

OPERA :

Loca	800
I. Mevki	200
II. Mevki	150
Balkon	50

TIYATRO :

Loca	600
I. Mevki	150
II. Mevki	100
Balkon	40

Talebe biletleri bu fiyatların yarısıdır. Elbise koyu renk.

NOT: Temsillere tam saat 21 de başlanacak ve on dakika önce kapılar kapanacaktır.

056-114/3